

azért, hogy a fejedelemnőt alkotmányellenes cselekvényre tanácsolta.

Valóban b. Bruckenthal mint túlzó imperialistát s a magyar korona jogát és Magyarország alkotmányát nem tisztelőt tünteti föl ez a cím- és címeradási tény. A monarchiai elvnek téves alkalmazása mellett, hibás történeti alapon, illetéktelen udvari hatóság által állítatott ki ez oklevél, melyben Magyarország történeti joga szándékosan félremagyarázta-tott, melyen magyar koronatanácsos neve nem fordul elő s a régibb jogosultság *»hercegség«* helyett *»fejedelemség«* használtatott, címeréből a kettős kereszt kihagyatott, az adott oklevél egyik példánya nem az ország káptalani levéltárába tétetett le, a mint ez elébb gróf Bethlen tanácsára el volt fogadva, hanem a Bruckenthal módosítása szerint az erdélyi udvari kancelláriába. És a kormány az alkotmány annyi lényeges pontjának megszegésével létre jött ezen felségi tényt mégis mint dicsőítésre méltót s közöröm tárgyát tüntette föl s az országot felhívta, hogy ujjongjon a vívmánynak. A közvélemény ezen félrevezetése és ezen politikai képmutatás, megigazításra és megrovásra méltó. Nem Erdély emelése, Magyarország megosztása volt itt a cél. Egy látszólag tetszetős és szemkápráztató formában a magyar királyság egysége támadtatott meg, örvendezést kívántak oly tárgy felett, a mire az alkotmány barátinak csak könnyei lehetnek. A történetirő nem osztozhatik ama kor kormányzati vezetői által érvényesített téves felfogás és ténymegbírálás hibájában. E cím- és címeradáshoz annyi uralkodói és kormányi botlás és törvénytértés tapad, hogy kezdeményezői és végrehajtói nem dicsőítést érdemelnek, de elég lesz, ha a nemzet az engesztelődés és feledés fátyolát borítja nevékre és tetteikre. A teljesen végrehajtott Unio ugyanis egyszerű oklevél- és címertani tárgygyá tette ezen 1765-ki nagy-fejedelemségi egész cím- és címer kérdést.

LUDÁNYI TAMÁS

EGRI PÜSPÖK.

BALASSY FERENCZ

L. TAGTÓL.

BUDAPEST, 1878.

A M. T. AKADÉMIA KÖNYVKIADÓ HIVATALA.

(Az Akadémia épületében.)

LUDÁNYI TAMAS EGRI PÜSPÖK.

BALÁSSY FERENCZ L. TAGTÓL.

(Olvastatott a M. Tud. Akadémia 1877. ápril 23-iki ülésén.)

Hazánk történetében több oly nevezetes alakok tűnnek fel, melyeknek vonásait és kereteit nem látjuk eléggé megvilágítva, és több oly jelenetek, melyeknek minden részletét és vonatkozásait nem találjuk kellőleg följegyezve vagy megérintve, a miből azután több oly homályos intervallumok vagy hézagok támadnak és merülnek fel történet-irodalmunkban, melyeket csak bővebb nyomozás segélyével lehet felvilágosítani és kiegészíteni, és több oly hibás nézetek vagy tévedések, melyeket csak más adatok és vonatkozások gondos összevetéséből lehet és kell megigazítani.

Hazánk történetének ily nevezetes és még sem eléggé ismert alakjai közé sorozható Ludányi Tamás egri püspök is, ki más néven Vasfejű Tamásnak is neveztetett; mert habár nevezetes szerepet vitt is történetünkben, mégis nagy részben homály borítja az ő viszontagságos életét s az egri püspökség történetének az ő életével vonatkozásban lévő részét. S e homályt még jobban nevelék iróinknak vélekedései vagy tévedései, kik azt írák róla: hogy ő, pártja bukásával, 1403-ban az országból kivonúlva, az egri püspökségből is kiesett, és habár visszatért is későbbben az országba, a püspökséget többé vissza nem nyerte. Holott, mint alább ki fogjuk mutatni, több hitelt érdemlő adatok bizonyítják azt, hogy ő még 1421—1424-ig egri püspök volt, és mint püspök, valósággal kormányozta az egri egyházmegyét. Ugyanazért az ő életét s az egri egyházmegye történetének azzal kapcsolatban lévő részét nyomozni, felvilágosítani s az arra vonatkozó tévedéseket megigazítani czélja ezen értekezésnek, melyet szerencsém van felolvasni,

melyre nekem nemcsak alkalmatosságot szolgáltatott, hanem engemet egyenesen fel is hívott Botka Tivadar igen tisztelt veterán tudósunk- és tagtársunknak a *Ludányi* nemzetségről irt s a »*Századok*« mult évi folyamának IX. füzetében megjelent jeles értekezése s abban nyilvánított ama rám czélzó s engemet megtisztelő megjegyzése: miszerint ezen nevezetes főpap érdekes életviszonyainak ecsetelését tőlem várva-várja ¹⁾ kinek is ezen megtisztelő figyelmeért ezennel őszinte köszönetet nyilvánítok.

Ludányi Tamás a nevezett tudósunk által nyomozott és bővebben ismertetett *Ludányi* nemzetségből származott és testvére volt Ludányi Lászlónak, a mint azt több oklevél bizonyítja, melyek úgy említik Tamás püspököt, mint Ludányi László testvérét.²⁾ Tamás előbb szerzetes volt, a mint azt világosan mutatja a szerzetest jelentő vagy jelző *Frater* cím vagy nevezet, melyen ő, szerzetesi fogadalmánál fogva, még püspök korában is, több oklevélben nevezetett; de hogy mily rendű szerzetes vala, az még nincs földerítve. »*Quem ordinem professus sit, durum est definire.*« jegyző meg Schmitth Miklós.³⁾

A szerzetes élet szerény magányából egyszerre az egri püspöki székre emelkedett, mely akkor az ország püspökségei között a legelőkelőbb és leggazdagabb vala, melyre csak előkelő nemes származás, kitünő képzettség és jeles tudományosság útján lehetett eljutni; mivel az egri püspök hivatalánál fogva a király negyedik fiának nevelője és őre vagy gondviselője volt vagy legalább ezen megtisztelő kiváltsággal volt az egri püspökség a többi püspökségek között kitüntetve; a miért is az egri püspöknek, V. István király 1271-ben kelt kiváltságlevele szerint, nemes nemzetségből származottnak és jogtudósnak kellett lennie.⁴⁾

¹⁾ *Századok*. Budapest, 1876. IX. füz. 678. l.

²⁾ Fejér. *Cod. Dipl.* X. VI. 402. l. és VIII. 602. l.

³⁾ *Episcopi Agrienses*. Tyrnaviae, 1788. I. 383. l.

⁴⁾ ... quod ecclesia Agriensis talibus libertatibus et privilegiis a sanctissimis regibus exstitisset decorata: primum quod vacante sede Agriensi, nullus alius possit eligi in episcopum, nisi nobilis genere et iuris peritus. Unde de tribus praesentatis per Dominum

Tamás ezen kitüntetéséből alaposan következtethetni az ő kitünő tehetségére, jeles tudományosságára, és befolyásos családi összeköttetésére; mivel csak ezek nyithatták meg előtte az utat a kolostorból oly előkelő püspöki székbe és szerzhették meg neki, a szerény szerzetesnek, a fényes tiárat, s ezek nélkül nem emelkedhetett volna egyszerre oly kitünő méltóságra a magyar hierarchiában.

Az időt, hogy mikor lett Tamás egri püspöknek megválasztva, nem igen lehet egész bizonyossággal meghatározni; azt azonban 1400-ikra vagy a következő 1401-ik év elejére tehetni. Ugyanis azon kiváltságlevél záradékában, melyet Zsigmond király 1399. november 27-ikén a késmárkiaknak adott, elősoroltatván az országnak akkori püspökei, azok között még Tamásnak közvetlen előde volt. Az 1400. év folyamában nincs említéstéve írott emlékeink- s okleveleinkben az egri püspökről; de 1401. február 26-ikán a Kanizsayak javára kelt oklevél záradékában elősorolt akkori püspökök között már Tamás említetik egri püspökül,¹⁾ miből alaposan következtethetni, hogy *Chykó István* 1399. karácson havában vagy a következő 1400-ik év folyamában halt meg, s őt még azon év vége felé vagy a következő 1401. elején követte Tamás a püspökségben úgy, hogy ő már február havában egri püspök volt.

Azonban a szerencse, mely Tamást fölkereste a kolostor szerény magányában, nem követte a közélet mozgalmaiban, a politikai pártalakulás s alkotmányos küzdelem pházisai s esélyei között; sőt ellenkezőleg a sors vagy balszerencse csapásai vagy kellemetlenségei, melyek leginkább a nagy embereket, erős elhatározásu és szilárd jellemü férfiakat, szokták megkeresni és megkísérteni, őt is elérték, de meg nem törték; mivel ő azokkal, mint alább fogjuk látni, férfiasan megküzdött

regem moribus et vita approbatus (eligatur), qui in custodia regis filio impendenda et regi et regno fideliter possit deseruire, quum idem episcopus Agriensis, ex statutis sanctorum regum, locum nutricia teneat in tempore insultus infidelium et iniquorum in custodia et defensione facienda. Fejér: *Cod. Dipl.* V. I. 156. l.

¹⁾ U. o. X. II. 683. l.

²⁾ U. o. X. IV. 63. l.

s azok által elhatározásaiban és magatartásában meg nem ingattatott.

De hogy mindezeket bővebben megismerhessük s az ő válságos életviszonyait valamennyire ecsetelhessük, meg kell érintenünk hazánk történetének azon jeleneteit és mozzanatait, melyekben ő is szerepelt s az eseményekre befolyást gyakorolt, s a mely jelenetek és mozzanatok az ő életével és küzdelmeivel szoros kapcsolatban vagy vonatkozásban lévén, azokra világot derítenek.

Tudjuk hazai történelmünkől, hogy Zsigmond király nem igen kimélte sem a nemzet sem egyesek jogait s érdekeit, és különösen nagy mérvben megsértette a nemzet alkotmányos érzületét. Albert osztrák herczeggel 1402-ben kötött s azután a Pozsonyba összehítt országgyűlésre is ráerőszakolt ama szerződésével, mely szerint az országot a nevezett herczegnek adományozta vagy ígérte oly föltétel alatt, hogy ha ő fiörökös nélkül mulnék ki, azon esetben szálljon az ország örökségül a herczegre. A király ez alkotmányellenes eljárása s a nemzetre erőszakolt örökösödési szerződése nagy visszatetszést s elégtelenséget költött az egész országban, még azoknál is, kik azt az említett pozsonyi országgyűlésen eröltetve elfogadták vagy aláírták volt. Miért is, midőn Zsigmond a csehországi bajok és viszályok elintézése végett hadsereggel 1402. vége felé az országból kivonult: az elégtelenség az ő távollétét felhasználva és tőle elpártolva, a pápa által is ajánlott Nápolyi László részére állottak, kikiáltván őt királynak és meghíván az országba, ki is a meghívást elfogadta s 1403. augusztus 2-ikén, mások szerint, 5-ikén bejött Dalmatiába, és Zárában Kanizsay János esztergomi érsek által, nagy számu egyházi és világi urak és nemesek jelenlétében, megkoronáztatott s a koronázási ünnepély után szeptember elején, híveinek fegyveres kíséretében, bejött az országba Győr felé tartva s útjában, a merre csak ment, a papjaitól vezetett nép által mindenütt lelkesedéssel üdvözöltetett.¹⁾

Hogy kik voltak jelen az ország nagyjai és főnemesei

¹⁾ Horváth M. Magyarország történelme. Pest, 1860. II. 236—239. l.

közül Zárában a királyválasztó és koronázó gyűlésen, arról nincsenek részletes és kimerítő történelmi tudósításaink vagy adataink. Azonban, tárgyunkra vonatkozólag, e párt nevezetesebb fejeit s vezéreit s azok között Ludányi Tamást is említi Windeck egykoru író, ki előre bocsátván, hogy miképen pártoltak el a dalmát városok Zsigmond királytól, ide vonatkozó elbeszélését ekképen folytatja: »Magyarországon sem állottak jobban az ügyek, hol az országnagyok, habár az előtt Gara Miklós közvetítése folytán kiegyeztek volt Zsigmonddal, hogy ő, mint király, törvényes hatalommal és tekintéllyel uralkodjék az országban; mégis erről megfelejtkelve, László részére pártoltak, kik közül hárman tüntek leginkább ki: u. m. János (Kanizsay János) esztergomi érsek, ki az esztergomi várat minden eshetőségre védelmi állapotba helyezvén, Lábosi és Siebenhüter várnagyaira bizta. Ez után következett az egri püspök (Ludányi Tamás,) ki hasonló vakmerőséggel esküjével nem törődve, az egri várat katonáival László részére tartotta fel. És a világiak részéről Makray Benedek, szintén nagy tekintélyü férfin, ki ezek példája által hasonló merényletre bátorítatva, Ó-Budát, a törvényes király ellenébe, a legelvetemedettebb emberekből gyűjtött őrséggel megrakta.¹⁾

De maga Zsigmond király is még egy 1414. január 1-ső napján s így tiz év mulva kelt adománylevelében is úgy említi és tünteti fel Ludányi Tamást, mint az ellene támasztott lázadás egyik kiválóbb fejét, kiről a többi között azt mondja, hogy az egri várat katonasággal megrakva, hatalmában tartotta még akkor is, mikor a háborgás már nagyobb részben le volt csendesítve.²⁾

E szerint Ludányi Tamás, ki ugy látszik, hogy hivatalos állásánál vagy családi összeköttetésénél fogva jelentékeny súlyt és befolyást gyakorolt az országos ügyek eldöntésére, akár

¹⁾ Praynál. *Annales Reg. Hung. Vindobonae*, 1764. II. 204. .

²⁾ ... Siquidem tunc, sedatis iam pro maiori parte discordiis antelatis, Fratre Thoma de Ludan, dudum Episcopo Agriensi, cum plerisque suis complicitibus, adhuc in suscepta perfidia stante, et castrum Agriense sub multorum infidelium, etiam ad resistendum robusta virium congesione suffultorum custodia, conservante prae manibus violentis etc. Fejér: *Cod. Dipl. X. V.* 471. l.

alkotmányos érületénél, akár az események és körülmények kényszerítésénél fogva belesodortatván ezen párt actióiba, annak egyik kiválóbb és tevékenyebb feje s erős támasza lett az ország felsőbb részében, hol nagy egyházmegyéje elterült és püspöki birtokai feküdtek.

S ezért öt némely irók keményen megrójják. Különösen Windeck, mint előbb látók, vakmerőség- és hitszegésről vádolja őt, így írván róla: . . . *consimilitemeritatejurisjurandi prorsus incurius, Agriensem arcem cum familiaribus suis Ladislao conservabat.*¹⁾ Windecket ez érdemben követi Budai Ferencz, ki szintén ily megrovólag ír róla: »Hivatalának mindjárt az elején megfelejtkezett törvényes királyához, Zsigmondhoz, tartozó hűségéről, magát annak ellenségeihez adta, Eger várát katonákkal megrakta s e várat László nápolyi király számára akarta tartani.«²⁾

Mások ellenben tekintetbe véve és megfontolva akár az ő alkotmányos érületét és hazafias meggyőződését, akár az akkori viszonyok és körülmények kényszerítő erejét, mentegetik őt. Különösen Fessler, habár azt írja is róla, hogy ő Zsigmond iránti ellenséges indulatában (*in seinem feindlichen Sinne gegen Sigmund*) távozott innét Lengyelországba³⁾; alább mégis, a hol megérinti az egri egyháznak az ő menekülése után bekövetkezett sorsát, kiemeli és megdicséri az ő hazafias érületét.⁴⁾ Gorové László is hivatkozva a Zsigmond mellől elállott dalmát püspökök példájára s a nemzetnek még akkor érvényben lévő választási jogára, miszerint ha a király megszegte esküjét, szabad volt más királyt választani, az ő mentségére így ír: »A dalmátiai püspökök is elhagyván Zsigmondot, a római székek kívánsága szerint Lászlóhoz, az apulai királyhoz, állottak; mert azt hozta magával a hazafiaknak akkoriban elterjedt érzése és lelke, hogy a szabad választáshoz ragaszkodjanak, és mihelyt megszegte az ural-

¹⁾ Praynál i. h.

²⁾ *Polgári Lexicon*. Pest, 1866. Második kiadás. II. 389. l.

³⁾ *Die Geschichte der Ungern und ihrer Landsassen*. Leipzig, 1816. IV. 175. l.

⁴⁾ U. o. 1084. l.

kodó ígérletét vagy tartozásait, mást hívjanak a trónusra, ha mindjárt két-három felé is kellene a főrendeknek szakadni.¹⁾

És Ludányi Tamás némi mentségére s e lázadás történetének bővebb felvilágosítására megemlíthetjük, hogy nemcsak azok voltak e pártnak fejei és vezérei, kiket Windeck megnevez, hanem azokon kívül ilyenekül még többen is említetnek, u. m. Bebek: Imre vranai perjel, ki Bessenyei Pál horvát- és tótországi bánt, Zsigmond király vezérét, Bihacsnál megverte és fogságba ejtette, s kiról t. i. Bebek Imre perjeltől azt mondja Zsigmond egy, 1404-ben kelt adománylevelében, hogy ő volt az egész lázadásnak indítója és oka.²⁾ Bebek Detre, a perjel testvére s az ország volt nádora. — Herwoja vagy Horváth János előbb horvát- és tótországi bán, akkor bosnyákországi vajda. — Debrőy István gazdag s előkelő heves-, abaúj- és zemplényi birtokos és egri várparancsnok és több mások. És nemcsak a dalmát püspökök és városok pártoltak Lászlóhoz, mint Gorové írja, hanem Magyarország és a magyar nemesség nagyobb és jelentékenyebb része is e párthoz csatlakozott s azzal tartott; mert, a mint Horváth Mihály írja, László megérkeztenek hírére az egyházi és világi uraknak és más alattvalóinak oly nagy sokasága gyűlt pár nap alatt Zárába, hogy helyet is alig találhattak a városban.³⁾

De kövessük tovább e lázadás történetét, hogy jobban megismerhessük az abba belesodort Ludányi Tamás válságos esetét. Zsigmond az ország veszélyes forrongásáról a hozzá személyesen kiment Garay Miklós nádor által értesítettén, sietett hadseregével vissza az országba, kit az ő hivei dandárraikkal Pozsony táján vártak, kik is több irányba intéztek László és pártfelei ellen támadást. És pedig Stibor a maga hadosztályával Győr alá ereszkedett s ott a Garayakkal egyesülve, a várost rövid ostrom után hatalmába ejtette. Innét, e győzelem után, egyenesen a Pápa-Pinkóc mellett tá-

¹⁾ *Tud. Gyűjt.* 1826. III. füz. 26. l.

²⁾ . . . *Emericusque Bebek, Prior Aurane, qui ferme totius rebellionis et defectionis auctor fuerat et causa efficiens etc.* Fejér: *Cod. Dipl.* X. IV. 298. l.

³⁾ *Magyarország történelme*. Pest, 1860. II. 239. l.

borozó László ellen vezette hadait s öt megszalasztván, seregét elszélesztette és minden tábori podgyászát elvette. És a míg a Garayak László megfutamlott seregét üldözték, addig Stibor Ó-Budát szállotta meg s azt bevévén magát Makray Benedek várparancsnokot is elfogta. A király pedig Esztergomot vette ostrom alá, melyet Lábosi és Siebenhüter érseki várnagyok vitézül védelmeztek s azért nem is boldogult az ostrommal s a beállott őszi idő kedvezőtlen s alkalmatlan volta miatt nem is igen lehetett reménye, hogy e várat egyhamar bevehesse, ha csak Kanizsay János érsek megváltoztatván előbbi határozatát, alkudozni nem kezd és kegyelmet kérendő, személyesen a király táborába át nem megyen és vele együtt a vár is meg nem hódol vala.¹⁾

A közben, míg ezek történnének, a király Rozgonyi Simont küldé Eger ellen; de mivel erejét több részre kelle osztania, csak négyszáz lovast adhatta melléje. Rozgonyi ily csekély erőben nem bizva, az ékesszólás vagy rábeszélés mesterségéhez folyamodott, melyhez kitünően értett, s annak erejével legyőzte s a király részére térítette az őrséget. A várőrség meghódolása után Debrőy István várparancsnok Erdélybe szaladt, hol nemsokára meg is halt. A mit megtudván Ludányi Tamás és sehol menedéket nem találván, Lengyelországba menekült.²⁾

Történetünk ezen jelenetét, az egri vár sajátzerű bevételét, elbeszéli és Windecknek felhozott előadását megerősíti maga Zsigmond király is egy 1414-ben kelt adománylevelben, hol megemlíti, hogy Rozgonyi Simon csak négyszáz lovassal kerítette be az egri várat, s ennek folytán kiemeli és dicséri az ő okosságát s eszélyes eljárását, melynél fogva az ellenség seregének legyőzhetésére s az egri vár bevehetésére elegendő erővel nem rendelkezhetvén, bölcs intéseivel és az ékesszólás rábeszélő erejével nyerte és hódította meg az ellenség katonáinak, az egri váröröknek szívét, jól tudván, hogy nem szükséges fegyverrel harcolni ott, hol a kegyes engedékenység győzedelmeskedik dicsőségesen (opus non esse prae-

¹⁾ Windeck. Praynal AnnaL. Reg. Hung. II. 205. l.

²⁾ U. o.

lius ubi grata patientia triumphat gloriose,) a mi által a király részére térítette az ellenséget vagy ellenpártot, kivéve Debrőy Istvánt és az övéit, ki azután Erdélybe ment, s ott kevés idő múlva az ő hűtelenségében meghalt.³⁾

Ez után következik Ludányi Tamásnak azon szilárd elhatározása és magatartása, miszerint az egri várőrség meghódolása és pártjának azt követő bukása után készebb lön inkább gazdag püspöki jövedelmét itt hagyni s az országból kimenekülve, Lengyelországba vonulni, mint barátait és pártfeleit elhagyva és megtagadva, önönmagával vagy előbbi magatartásával szégyenletes következetlenségbe jöve, kegyelemért a a királyhoz folyamodni, kit, ha sikerült volna, trónjától akart megfosztani. És oly állhatatos vala ez elhatározásában, hogy mint Schmitth írja, semmivel sem árulá el azt, mintha főpásztori méltóságába visszavágyódott volna.⁴⁾ S ez hajthatatlan magatartásáért és vas következetességéért kortársaitól V a s f e j ü - nek (cognomento Vasfejü) neveztetett vagy gúnyoltatott.

Ludányi Tamásnak az egri vár eleste után állítólag tovább folytatott szereplését és Lengyelországba való menekülését több írónk többféle részletekkel s eltérő nézetekkel adják elő és toldják meg. Ugyanis némelyek azt írják róla, hogy ő az egri vár eleste után nem menekült egyenesen Lengyelországba, hanem Debrőy Istvánt követve, előbb Erdélybe ment és ott Debrőyvel együtt tovább szította a lázadást és csak később Debrőy István halála után menekedett Zsigmondnak üldöző fegyvere elől Lengyelországba. Ily értelemben ír róla Budai Ferencz,⁵⁾ Engel Keresztély,⁶⁾ és Kővári László.⁷⁾ Sőt Engel még azt is neki tulajdonítja, hogy Erdélyben a lázadás tovább tartott.⁸⁾

¹⁾ Fejér: Cod. Dipl. X. V. 471. l.

²⁾ Nec desiderium, quod mireris, hominem incessit, certe non patefecit illud, ad pristinam sedem redeundi, adeo tenax arrepti propositi fuit. Episcopi Agrienses. I. 382. l.

³⁾ Polgári Lexicon. II. 389. l.

⁴⁾ Geschichte des Ungarischen Reichs. Wien, 1834. II. 234. l.

⁵⁾ Erdély történelme. Kolozsvárt. 1859. II. 40. 41. l.

⁶⁾ I. h. 231. l.

Mások azt írják, hogy Ludányi Tamás még az egri vár eleste előtt bement Erdélybe a lázadás előkészítése és terjesztése végett, az egri vár védelmét Debrőy Istvánra bízván, ki is az egri várőrség meghódolása folytán a várból kizaklattatván, követte amazt Erdélybe s ott újra egyesült vele a lázadás terjesztésére s amaz csak ennek halála után menekült Erdélyből Lengyelországba. Igy írnak róla Virág Benedek,¹⁾ Szalay László,²⁾ és Horváth Mihály.³⁾ Még Katona István is azt állítja, hogy Ludányi Tamás Erdélyben megfordulván, ott pártoskodott vagy izgatott; mert azt írja, hogy Zsigmond király addig Késmárkról nem távozott, míg azon mozgalom vagy lázadás lecsendesítéséről nem gondoskodott, melyet Tamás egri püspök támasztott volt Erdélyben.⁴⁾

Ezzel ellenkezőleg más írónk mélyen hallgatnak Ludányi Tamásnak Erdélybe való meneküléséről, s ottani pártoskodásáról, azt írván róla, hogy az egri vár eleste után egyenesen Lengyelországba menekült. Különösen Windeck nemcsak nem említi, hogy Ludányi Tamás akár az egri vár meghódolása előtt akár azután Erdélybe ment s ott a lázadás érdekében működött volna; sőt ellenkezőleg világosan azt írja, hogy a vár meghódolása után csak Debrőy István futott Erdélybe, Ludányi Tamás pedig egyenesen Lengyelországba menekült.⁵⁾ Nézetünk szerint Windecknek ez előadása annál nagyobb figyelmet és hitelt érdemel, mivel ő egyfelől egykoru író lévén, tudhatta az általa leírt történetnek részleteit, másfelől idegen létére a nemzet alkotmányos jogait és hagyományait kellően nem méltányolván s az azok sérelme miatt támadt lázadást kárhoztatván, azt a király érdekében elég részrehajlással rajzolta s annak fejeit és vezéreit keményen megrotta. Ha tehát Ludányi Tamás Debrőy Istvánt akár meg-

¹⁾ Magyar Századok. Budán, 1816. I. 354. l.

²⁾ Magyarország története. Lépse, 1852. II. 309. l.

³⁾ Magyarország történelme. Pesten, 1860. II. 240. l.

⁴⁾ Historia Crit. Reg. Hung. XI. 609. l.

⁵⁾ ... Stephano de Debrő, qui arci praefectus erat, clam in Transilvaniam fuga elapso, paulumque isthinc extincto. Quod ubi ab Episcopo cognitum est, nusquam per fugii locum videns, in Poloniam evasit. Praynál, Annales Reg. Hung. II. 204. l.

előzte, akár utólagosan az egri vár eleste után követte volna Erdélybe a lázadás szítása és terjesztése végett: azt Windeck el nem hallgatja, hanem az ő rovására, mint öt terhelő körülményt vagy vétséget, mindenesetre felhossa vala; a mit pedig nem tön, világos jeleül annak, hogy az ő értesülése szerint Ludányi Tamás Erdélyben nem mutatkozott s ott a lázadás érdekében nem izgatott. Mindenesetre feltűnő, hogy Windeck egykoru író létére elhallgatta ezt a lázadás történetében figyelmet érdemlő és Ludányi Tamást terhelő részletet, melyet előbb említett írónk felhoznak.

Windecket e részben követi Fessler is, ki szinte nemcsak elhallgatja Ludányi Tamásnak amaz írók által említett erdélyi útját s ottani pártoskodását, hanem azzal ellenkezőleg világosan azt írja, hogy az egri vár meghódolása után Debrőy István Erdélybe ment, Ludányi Tamás pedig Lengyelországba menekült.¹⁾

De egy másik nehézség merül itten fel: az t. i., hogy valamint írónk, úgy okleveleink sem egyeznek meg egymással e lázadás erdélyi részletét és Ludányi Tamásnak abban való részvételét illetőleg. Ez érdemben három oklevelet ismerünk, melyek e részletet egymástól eltérőleg említik vagy érintik:

Az első, Zsigmond királynak Késmárkon 1404. márczius 14-ikén kelt és Kállay Miklóshoz, Lőkös fiához, küldött parancslevele, melyben meghagyja a király neki, hogy egyesüljön Maróthy János macsói bánnal és Perényi Péter volt székelly ispánnal, kiket saját zászlója alatt indított az erdélyi lázadás kiirtására. E parancslevél az erdélyi lázadást Ludányi Tamás nevével kapcsolatba hozza, sőt azt egyenesen Ludányi Tamás és Debrőy István lázadásának mondja ekképen: ... ad extirpandam rebellionem Thome, pridem episcopi Agriensis et Stephani Debrew ac complicum ipsorum, iam satis diu in nostri contemtum culminis in partibus nostris Transilvanis pullulantem etc.²⁾ E parancslevél itt felhozott kitételei arra mutatnak, hogy Ludá-

¹⁾ Die Geschichten der Ungern und ihrer Landmassen. IV. 175. l.

²⁾ Fejér: Cod. Dipl. X. IV. 817. l.

nyi Tamás csakugyan megfordult Erdélyben és részt vett volt az ottani lázadásban. — Ez parancslevél idézett kitételeire alapítja Katona is előbb felhozott állítását; mivel annak indokolására idézi ez levelet.¹⁾

A második oklevél a Perényieknek 1411-ben Visegrádon kelt adománylevele. Ez megemlíti Debrőy István Erdélyben folytatott pártoskodásának kísérleteit és vétségeit s ezeknek szerencsétlen kimenetelét: az ő boldogtalan halálát²⁾; de, az előbbi levélből eltérőleg, mélyen hallgat Ludányi Tamásról és egy szóval sem érinti, hogy ő ama kísérletek és vétségek elkövetésében Debrőy Istvánnak bűntársa lett volna, sőt még az egész oklevélben sincs semmi említés téve Ludányi Tamásról.

A harmadik oklevél a Rozgonyiaknak 1414-ben kelt adománylevele. Ez megemlíti ugyan mind a kettőt, t. i. mind Ludányi Tamást, mind Debrőy Istvánt, mint a király esküdt ellenségeit; de alább, hol elbeszéli az egri várórség meghódolásának s e vár sajátos bevételének történetét és megérinti ennek következményét, t. i. Debrőy István menekülését; egy szóval sem említi Ludányi Tamást, hanem egyedül és kizárólag csak Debrőy Istvárról mondja, hogy a várórség meghódolása után Erdélybe vonult s ott nemsokára az ő hűtlenségében meg is halt.³⁾

Ezek szerint tehát figyelemre méltó nehézség gyanánt tűnik fel, hogy ez oklevelek felhozott helyei és kitételei történelmünk ezen részletét illetőleg egymástól eltérnek. Az első oklevél az erdélyi lázadást egyenesen Ludányi Tamásnak és

¹⁾ Hist. Crit. Reg. Hung. XI. 609. l.

²⁾ . . . ipse (Stephanus de Debrew) cum sua cohorte, a ceptis suo infidelitatis exercitiis non desistens, sed ea ulterius continuare non verens neque metuens ad partes nostras Transilvanas pro subiugandis inibi memorato Ladislao rognicolis se recepit, vbi post multa flagitia per ipsum commissa, et in nostri contentum perpetrata . . . in amaritudine sui doloris diem suum infeliciter clausit extremum. Fejér: Cod. Dipl. X. V. 166 l.

³⁾ . . . praefato tamen Stephano de Debreo cum suis excepto, qui post modum partes nostras Transilvanas ingressus, ibidem in sua perfidia, paucis diebus evolutis vitae metas emeanit. Fejér: Cod. Dipl. X. V. 473 l.

Debrőy Istvánnak tulajdonítja; a második és harmadik oklevél ellenben Debrőy Istvánnak Erdélybe való vonulásáról s ottan folytatott pártoskodásáról szólván, mélyen hallgat Ludányi Tamásról, s abban egyedül csak Debrőy Istvánt szerepelteti. Ezek szerint, okleveleink nyomán is, nehéz meghatározni, hogy volt-e Ludányi Tamás Erdélyben és működött-e ottan a lázadás érdekében.

Mindamellett úgy vélekedünk, hogy midőn Rozgonyi Simon az egri várat bekerítette s a várórséget a király pártjára térítette: Ludányi Tamás nem Erdélybe, hanem Tályára, Debrőy István várába vonult, mely az egri vár eleste után még egy darabig tartotta magát, és csak e vár ostromlása alkalmával menekült egyenesen Lengyelországba. — És hogy Zsigmond királynak 1404. márczius 14-ikén Késmárkon kelt parancslevele az erdélyi lázadást Ludányi Tamás és Debrőy István lázadásának mondja; abból még nem következik, hogy Ludányi Tamás izgatás vagy lázítás végett Erdélyben személyesen megjelent legyen; hanem úgy lehet ezen oklevélnek Ludányi Tamásra vonatkozó s az erdélyi lázadást neki tulajdonító kitételeit érteni vagy értelmezni, hogy Erdélybe vonult pártfelei az ő nevét, mint e párt egyik kiválóbb fejének nevét, ott is hangoztatták és pártoskodásaikat az ő népszerű nevének prestigeje alatt folytatták a nélkül, hogy ő személyesen ott lett és közreműködött volna. Lehet, hogy maga Debrőy István is a nép előtt tiszteletben állott főpap nevének hatásába és nyibusába bizakodva, az erdélyiekhez intézett felhívásaiban reá hivatkozott, hogy pártjának a nép előtt hitelt és törekvéseinek sikert szerezzen. Különb is e két férfiú egymásnak meghitt barátja lévén és mindketten egy célra törekedvén, e barátság és egy célra való törekvés folytán Debrőy István tettei vagy kísérletei Ludányi Tamásnak is tulajdonítottak s e két férfiú célja és törekvése egymással azonosított. Ez lehet az oka annak, hogy a felhozott oklevél az erdélyi lázadást, melyet tulajdonképen Debrőy István indított, Ludányi Tamás nevével is kapcsolatba hozta, s így ez oklevél idézett kitételeiből nem következik, hogy Ludányi Tamás e lázadás szítása végett Erdélyben személyesen megjelent s arra tetteleg közreműködött, a mint ezt Katona állítja.

De a kérdés bővebb felvilágosítása végett még egy másik körülmény is figyelembe veendő. Az t. i. hogy a második és a harmadik oklevél, mely a Ludányi Tamás erdélyi pártoskodásáról mélyen hallgat, 1411. és 1414-ben kelt, tehát az egyik hét, a másik tíz évvel a lázadás után, mikor annak t. i. a lázadásnak minden egyes részletei és mozzanatai, egész pragmatikai pontossággal tudva voltak: míg ellenben az első oklevél, mely az erdélyi lázadást Ludányi Tamásnak is tulajdonítja, 1404. márcz. 14-ikén kelt, tehát akkor, mikor még a lázadás le sem volt egészen csendesítve, sőt Erdélyben még erősen tartotta magát, és mikor annak minden tényei és körülményei, főleg Erdélyt illetőleg, nem voltak még kellőleg kinyomozva s konstatálva s a király környezete előtt s irodájában eléggé felvilágosítva. Megeshetett tehát, hogy akkor a lázadás elfojtására a király által rögtönzött vagy rögtönözve kiadott parancsolatok és rendeletek is, némely tények- és részleteket illetőleg, nem alapultak egészen megbízható értesüléseken. És így magyarázható az is, hogy az 1404. márczius hó 14-én kelt parancslevél, talán a kellő tájékozottság hiánya miatt, az erdélyi lázadást nemcsak Debrőy Istvánnak, hanem egyszersmind Ludányi Tamásnak is tulajdonítja, holott a későbbben kelt oklevelek, hihetőleg alaposabb értesülés folytán, Ludányi Tamás állítólagos erdélyi pártoskodását egészen elhallgatják s az erdélyi lázadást egyedül és kizárólag Debrőy Istvánnak tulajdonítják. Ennél fogva nézetünk szerint nagyobb figyelmet érdemelnek és biztosabb tájékozásul szolgálnak e részben a későbbi oklevelek, mint az 1404-iki parancslevél, mely a lázadás tartama alatt adatott ki, minek feltűnő bizonyágául felhozhatjuk azt is, hogy az 1414-iki oklevélnek az egri várórség meghódolására és Debrőy István menekülésére vonatkozó elbeszélése egészen egyezik Windeck egykoru írónak ide vágó előadásával, és csak annyiban tér el e két kútforrás egymástól, hogy az oklevél nem érinti, hogy hova lett vagy merre menekült Ludányi Tamás az egri vár eleste után, míg Windeck világosan említi, hogy Lengyelországban keresett menedéket. Ezek, ugy hiszszük, valami kis világot derítenek ama kérdésre: hogy volt-e Ludányi Tamás Erdélyben és

közreműködött-e Debrőy Istvánnal az ottani lázadás előidézésére?

Engel Ludányi Tamás Lengyelországba való menekülésének még egy másik részletét is említi: azt t. i., hogy ő az ő testvérével Lászlóval menekült Lengyelországba és Ulászló király jól fogadta és még jószággal is megajándékozta őket.¹⁾

Ez ismét egy figyelemre méltó részlet vagy adat Ludányi Tamás életrajzához, melyet többi íróink nem említenek, de az akkori körülmények és viszonyok²⁾ megfejtenek. Ugyanis tudjuk hazánk történelméből, hogy a László-pártiak a lengyelekkel nemcsak rokonszenyeztek, hanem szövetséget is kötöttek Horvátországban a Z a l a t n a k nevű mezővárosban 1403. aprilis 4-ikén tartott gyűlésben.³⁾ Minek folytán a László-párt vereségei és bukása után annak hívei és felei közül sokan menekültek Lengyelországba ugy, hogy Zsigmondnak méltó oka lehetett attól tartani, hogy a menekültek a lengyelekkel szövetsége, az országba betörendnek s a lázadást megújítandják, minek jeleit is adták a lengyelek, midőn elakarták Bártfát foglalni, kiknek betörése ellen csak nehezen birta Rozgonyi Simon pártfeleivel egyesülve e várost négyszáz lovas vitéz segítségével megtartani⁴⁾; miért is Zsigmond szükségesnek látta 1404. tavaszán az elégületlen menekültek és lengyelek ily kísérletei és betörései ellenébe Eperjes és Késmárk falainak megerősítéséről gondoskodni.⁴⁾ A mikből már könnyen megérthetjük, hogy miért menekült Ludányi Tamás testvérével Lászlóval épen Lengyelországba és miért fogadta legyen őket oly kitűnő vendégszeretettel a lengyel király.

Midőn Ludányi Tamásnak Lengyelországba való menekülését tárgyaljuk, meg kell említenünk, hogy azt Engel Keresztély, Virág Benedek és mások rosszalják s nagyon megrójják őt, hogy az amnestiát nem fogadta el és Kanizsay János esztergomi érsek példájára a királylyal nem békélt ki, hanem inkább mint földön-futó menekült ki az országból, itt hagyván gazdag püspöki jövedelmét.

¹⁾ Geschichte des Ungarischen Reichs. II. 234. l.

²⁾ Katona Hist. Crit. Reg. Hung. XI. 555—559. l.

³⁾ Fejér Cod. Dipl. X. V. 472.

⁴⁾ U. o. X. IV. 285—287. l.

De itt igen nehéz fölötté itéletet mondani; mivel nem ismerjük azokat a mozzanatokat s indokokat, azokat a titkos értesüléseket vagy fenyegetéseket, melyek, mint meg annyi tényezők, befolyással voltak vagy lehettek ezen lépésére. — Azonban, hogy e részben is valamennyire tájékozhatunk magunkat, fel kell említenünk más íróink ide vonatkozó nézeteit is, kik más szempontból tekintik és mentegetik ezen elhatározását s az országból való kivonulását: valamint meg kell érintenünk és figyelembe vennünk hazánk akkori történetének több jelenetét s állapotának sérelmeit, különösen a lázadás lecsendesítése alkalmával s azután követett eljárás tényeit és hibáit, melyek ellenkezővén a hirdett amnestia ígért kedvezményeivel, valamennyire indokolták Ludányi Tamásnak az amnestia ellenére folytatott magatartását s az országból való kivonulását. Ezeket meg kell érintenünk nem azért, hogy védelmezzük az ő megrótt elhatározását vagy magatartását; hanem inkább azért, hogy ezek szerint jelezzük az ő álláspontját s abból tekintségük és ítéljük meg az ő eljárását.

Ludányi felhozott magatartását íróink közül többen mentegetik vagy legalább nem veszik oly szigoruan. Különösen Ambrosóvszky Mihály azt írja róla: hogy ő, mivel Zsigmond királyt megbántotta, ellene a pártos nemesekkel szövetségvén, azután inkább kívánt hazáján kívül, számkivetésben élni, mint hazájában, a megbántott fejedelem alatt, tovább is püspöki méltóságában maradni.¹⁾ — Schmitth Miklós szintén így ír róla: mivel a püspök az egyszer megbántott fejedelem előtt becsülettel meg nem jelenhetett, kivonult Magyarországból, magát önkéntes számkivetésre kárhóztatván.²⁾ — Gorové László is így ír ide vonatkozólag: »Hihető, hogy a megbántott királynak látását örömet távoztatta, különben 1403-ban, a mikor Zsigmond minden pártütőnek közösleges kegyelmézést hirdetett, ő is visszatérhetett és annak részese lehetett

¹⁾ . . . maluit exposit exul extra patriam, quam in patria sub irato Principe Praesul Agriensis esse. Appendix ad Chronolog. Hung. Agriae 1758. 54. l.

²⁾ Verum cum Praesul vultum infensí semel Principis perferre non posset . . . Hungaria excessit, indicto sibi voluntario exilio. Episcopus Agrienses. I. 382. l.

volna.³⁾ Vannak tehát, kik mentegetik vagy szelidebb értelemben veszik Ludányinak difficultált menekülését.

A mi pedig Kanizsai János érintett példáját illeti: arra legyen szabad megjegyeznünk, hogy Ludányi Tamást nem igen lehet itt Kanizsai Jánossal párvonalazni; minthogy ennek sokkal előnyösebb volt a helyzete, mint amannak; mivel Esztergom vára még állott és Lábosi és Siebenhüter érseki várak által vitézül védelmezett, mikor Kanizsai a királylyal alkudozni kezdett és csak miután a királyi kegyelemről biztosítva lett, ment át Kanizsai személyesen a király táborába és hódolt meg vele együtt a vár is a királynak. Míg ellenben Ludányi még az alkudozás megkísérthetőségétől is meglőn fosztva; mivel az ékesszóló Rozgonyi Simon varázserejű beszéde által meghódított várórség azonnal elpártolt tőle és meghódolt a királynak, minek folytán neki nem alkudoznia, hanem menekülnie kellett.

Továbbá Kanizsai példájára azért sem lehet hivatkozni; mert mindamellett, hogy ő kegyelmet nyert, későbbben mégis nemcsak a főkorlátnoki méltóságtól fosztatott meg, hanem még birtokai is elfoglaltattak, melyeket azután ő igen nehezen, csak sok költséggel és hosszú pörrel birt a fiskustól visszaszerzeni; mivel akkor, mint Schmitth megjegyzi, az országnyak és a király fegyverrel, és nem törvénynyel akarják vala a pört eldönteni. (Proceres et Rex ferro, non jure disceptare solebant.⁴⁾ Sőt Kereselich valami régi kéziratra hivatkozva, még azt is írja, hogy Kanizsai nemcsak a főkorlátnoki méltóságtól és jószágaitól fosztatott meg, hanem ezenfölül még fogságba is vettetett (. . . et susurronibus inimicis, bonis confiscatis, captivus tentus.⁵⁾ Katona ugyan ezt nem tartja hihetőnek s e vád ellen védelmezi a királyt⁶⁾; de Kereselich ezt úgy említi, mint régi kéziratból merített tudósítást, melynek ő hitelt adott. Minthogy azonban Kereselich nem nevezte

³⁾ Tud. Gyűjt. 1826. III. füz. 26. l.

⁴⁾ Archi-Episcopi Strigonienses, Tyrnaviae, 1758. I. 223. l.

⁵⁾ Hist. Cathed. Eccl. Zagrabiensis. Zagrabiae, 1770. I. 150. l.

⁶⁾ Hist. Crit. Reg. Hung. XI. 620. l.

meg a kutforrást, melyből merítette e tudósítást, annak hitelét Katona ellenében nem vitathatjuk, hanem csak felemlítjük itt, mint Kercselich által közölt adatot.

De magát az amnestiát sem igen lehet Ludányi Tamás ellenében, az ő megrovására érvül felhozni; mert annak föltételei vagy ígéretei nem tartattak meg mindenütt az országban minden rend és osztály irányában; mert azonfölül, hogy Kanizsai érsek az amnestia ígéretei ellenére jogai- és birtokaiban megtámadtatott, az egyházi rend sokféle zaklatások- és bánalmaknak volt kitéve az ország minden részében, a mint ezt bizonyítja Rajnald, ki rajzolván a magyar egyháznak akkori szomorú helyzetét, e rajzában világosan írja: hogy a papok és szerzetesek schol sem voltak személyes biztosságban az egész országban s a megtámadásoknak és kipusztításoknak csak úgy ki voltak téve az egyháziak, mint a világiak. S ide járult, hogy maga Zsigmond is, nem tekintve az egyház jogait s érdekeit, a püspökségeket, apátságokat, és más egyházi javadalmakat kénye-kedve szerint adományozta, a kiknek akarta.¹⁾ Itt még azt is meg kell jegyeznünk, hogy az író, ki így rajzolja a magyar egyház akkori szomorú helyzetét, nem igen vádolható részrehajlásról; mert ő megrója Bonifác pápát is, ki Lászlót Zsigmond ellenében a magyaroknak királyul ajánlotta és kárhoztatja a lázadást is, mely László érdekében lőn indítva, melyből származtatja, s melynek tulajdonítja az egyháznak itt rajzolt viszontagságait és sérelmeit. De nem is igen vala szükséges itt a dolgot nagyítani; mivel könnyen elhibetjük, sőt természetesnek is találjuk, hogy a győztes párt kiméletlenebb volt az egyháziak ellen és keményebben járt el irányukban; mert, mint tudjuk, az egyháziak nagyobb mérvben bele valának sodorva e mozgalomba, s így a visszatorlás

¹⁾... Et adeo vires assumserunt mala hujusmodi, quod etiam presbyteri et ecclesiasticae personae utriusque sexus non fuerunt securi per totum Regnum Hungariae. Quantum ad invasionem et destructionem nulla est habita differentia inter presbyteros, clericos, vulgares, saeram et profanum... Sed et ipse Sigismundus postea Cathedrales Ecclesias, et monasteria, nec non omnia beneficia ecclesiastica in Hungaria dedit, quibus voluit. Raynaldus *Annal. Ecclesiastici*. Ed. Maus. Lucae 1752. VIII. 106. l.

természeténél fogva a restauratio is jobban érezte velök annak szerenesétlen következményeit.

Már ha azok s azokhoz hasonlók történtek, a miket Rajnald felemlit, és ha azokat Ludányi tudta, vagy, mint okos és tapasztalt férfiú, előre látta vagy csak gyanította is, nem igen lehet csodálni és néki rossz néven venni, ha ő az amnestia ígéreteiben s őszinteségében talán nem igen bizott s annak megnyeréseért nem is folyamodott. S úgy hisszük, hogy már csak azok is, a miket itt megérinténk, ha talán nem igazolják is, de valamennyire indokolják az ő elhatározását, miszerint idő- és alkalmoszerűbbnek találta inkább az országból kivonulni, mint kegyelemért folyamodni.

Igaz ugyan, hogy eszélyesebb és egyházára s nemzetségre nézve hasznosabb lesz vala, ha ő meghajolva a hatalom előtt és kegyelmet nyerve a királytól, megtartja gazdag püspöki jövedelmét, mint földönfutókép menekül ki az országból. Ugy de a jellemes, hirnevés és magasabb állású férfiúnak, ki állásánál fogva jobban ki van téve a világ itéletének és többel tartozik neve becsületének, fölül kell az anyagi érdekeken, mindennapi prózai tekinteteken emelkednie s elvét, meggyőződését, s önértetét az anyagi haszonnak és nyereség-vágyának eleibe tennie s amazt nem szabad feláldoznia ennek; mert különben mirevalók a nagy elvek, hitvallások és hazafias meggyőzések, ha azok csak szóval hangoztatnak, de midőn tette kerül a dolog, gyáván megtagadtatnak. A renegátoknak, kik az események és körülmények változásai szerint változtatják elveik- és meggyőzéseiket, a politikai életben és pályán nem igen szokott nagy hitelök és reputatiójuk lenni: míg az oly szilárd, hajthatatlan és következetes antik jellem előtt, mint Ludányi Tamás vala, még tévedései mellett is tisztelettel hajlunk meg s a Vasfejű elnevezésben is, melylyel őt az ő kortársai illették, több dicséretet találunk, mint gúnyt.

Ezeket a Ludányi ellen felhozott megrovás ellenében meg kelle itt rövideden érintenünk, hogy e részben is valamennyire tájékozassuk magunkat és t. olvasóinkat, megjelölhessük, vagy legalább jelezhessük az ő álláspontját, melybe sodortatott, és megítélhessük magatartását, melyet annak folytán követett vagy követni kénytelenítettett. Most már nyo-

mozzuk tovább az ő életviszontagságait s az egri püspökség történetének azokkal vonatkozásban lévő részleteit.

Ludányi menekülése után hét évig vagyis 1410-ikig üres volt az egri püspöki szék s a püspökség birtokait és javait előbb Rozgonyi István, későbbben a Zsigmond előtt nagyobb kegyben állott Stiboriczi Stibor, később erdélyi vajda, foglalta el és bitorolta, s ezt neki Zsigmond azért is megengedte, hogy a lázadás lecsendesítésében szerzett érdemeit ezzel is jutalmazza.¹⁾ — A lelkiekben pedig ez egyházat, Schmitth előadása szerint, mint püspökhelyettes (vicarius) igazgatta vagy gondozta Péter, a domonkos rendü szerzetesek püspöke (Episcopus Ordinis eremitarum S. Augustini.²⁾ Ezzel ellenkezőleg Fessler azt írja, hogy ez egyház lelki szükségait András, spalatói érsek, látta el, ki Zsigmond király iránti hűségéért székéből elűzetett volt.³⁾ Hogy ezen két egymással ellenkező állítás közül melyik legyen a való, nehéz elhatározni. Schmitth ide vonatkozó előadásában még részletekre is kiterjed, azt jegyezvén meg a nevezett Péter püspök helyettesről, hogy ő az egyház lelki ügyeit igen buzgón gondozta, minden törekvését arra fordítván, hogy a rá bízott arát (egyházat) minden mocok és szeplő nélkül megtarthassa a jövődő főpásztornak (ut sponsam sine ruga et macula Antistiti futuro conservaret.) A mi arra látszik mutatni, hogy ő oly kútforrásból merítette ide vonatkozó előadását, melyben bővebben le volt írva Péter püspökhelyettesi működése és buzgósága. Lehet az is, hogy mind a ketten egymásután s egymást felváltva viselték e püspökhelyetteség tisztét.

A Ludányi elvonulása folytán üresedésbe jött egri püspöki széket Zsigmond király végre 1410-ben betöltötte, kinevezvén oda püspöknek Stiboriczi Stibor jogtudort vagy baccalaureust, ki nem volt Stibor erdélyi vajda fia, a mint Fessler írja,⁴⁾ hanem annak csak oldalrokona, a mint azt Wenzel

¹⁾ Schmitth. *Episcopi Agrienses*. I. 383. l.

²⁾ U. o. 387. l.

³⁾ *Die Geschichten der Ungern und ihrer Landsassen* IV. 1084. l.

⁴⁾ i. h.

Gusztáv kimutatja, a nélkül azonban, hogy ezen rokonságnak minőségét közelebbről meg lehetne határozni.¹⁾

Fessler azt írja Stibor püspökről, hogy ő tiz évi püspöksége alatt sem dicséretre sem megrovásra méltó tettnek emlékezetét nem hagyta maga után.²⁾ Mi azonban megemlítjük e püspöknek egy tettét vagy esetét, mely feltűnő a maga nemében és analog a Ludányi Tamáséval. Az eset története a következő: Ulászló lengyel király és a német rend között 1410-ben viszály tört ki, melynek kiegyenlítésére békebiróul lépett fel Zsigmond király; de az egyeztetés kísérlete nem sikerülvén, a felek között fegyverre került a dolog; minek folytán Zsigmond a német rend érdekeinek védelmére Stibor vajdát egy sereggel Lengyelország határainak háborgatására küldötte; azonban Ulászló ellenségét egy elhatározó ütközetben legyőzvén, Stibor vajdát is a lengyel földről kiverte s visszavonulni kényszerítette. S ezen lengyel hadjárat alkalmával, mint Cromer elbeszélése nyomán Schmitth írja, ott volt Stibor egri püspök is testvérével együtt a lengyeleknek épen Zsigmond ellen harczoló hadseregében, mint magyarországi száműzött (in exercitu Polonorum adfuisse Stiborium Agriensem Episcopum, ejusque fratrem exules hungaros); de ő ennek, t. i. Stibor püspök száműzetésének okát nem tudta kinyomozni s megfejteni.³⁾ Pedig a dolog könnyen magyarázható ugy t. i., hogy Stibor és az ő testvére a királylyal vagy a vajdával viszálykodásba jövé, előlük Lengyelországba menekült s a lengyelekhez pártolt s azoknak épen Zsigmond ellen harczoló seregét követte, a mint ezt Wenzel Gusztáv is magyarázza, így irván ide vonatkozólag: Stibor Baccalaureus in Decretis s mint egri püspök megerősítését XXIII. János pápától 1410. augustus 13-ikán nyerte. Mindamellett őt testvérével együtt épen akkor Lengyelországban, sőt azon lengyel seregben találjuk, mely 1410-ben Sandecz és Bártfa környékén Zsigmond királynak Stibor vajda vezérlete alatt álló fegyve-

¹⁾ *Stibor Vajda* (akadémiai felolvasás) Buda-Pest, 1874. 35. l.

²⁾ i. h.

³⁾ i. h. 392. l.

res ereje ellen harczott. De később Zsigmond vele kibékült, minek folytán az egri püspökség kormányzatát átvette.¹⁾

Feltűnő összetalálkozása az eseményeknek, hogy Ludányi Tamás püspök az ő testvérével Lászlóval 1403. vége felé vagy 1404. tavaszán Zsigmond elől kimenekül Lengyelországba, és hét év múlva, 1410-ben az ő utódát Stibor püspököt is az ő testvérével szintén Lengyelországban találjuk, mint menekültet, épen abban a hadseregben, mely Zsigmond ellen harczol. Ime tehát a Ludányi Tamás példája vagy esete nem áll egyedül; mert e részben követte őt az utóda is, ki szinte viszálykodásba jött a királylyal és Lengyelországba menekült.

Stibor tíz évig vagyis 1420-ikig viselte az egri püspökséget, s akkor eltűnik az egri püspöki székről; de, hogy hova lett, hol és mikor halt meg, azt sem Schmitth nem tudta ki-nyomozni, sem más íróink nem említik, csak Wenzel Gusztáv fáradhatatlan történetnyomozónk s írónk fedezte föl legközelebb az ő további tartózkodása helyét s halála idejét, így írván: Stibor püspök 1420-ban — mint látszik — visszatért Lengyelországba, a hol a domokosrendiek bresti monostorában élt, s 1434. körül halt meg.²⁾

De térjünk vissza értekezésünk tulajdonképeni tárgyára, Ludányi Tamásra, ki 1420-ban nemesak hogy élt még, hanem, mint alább fogjuk látni, Stibor lemondása után az egri püspökséget is visszafoglalta s ez egyházat négy évig kormányozta. Nyomozzuk tehát tovább az ő viszontagságait, melyek az ő püspökségével vagyis annak visszanyerésével s így az ő rehabilitációjával végződnek.

Meddig maradt Ludányi Lengyelországban és mikor jött onnét haza, arról nincsenek világos és határozott tudósításaink. Windeck azt írja, hogy ő Lengyelországból csak későn jött vissza Magyarországra . . . neque nisi sero post Hungariae . . . restitutus.³⁾ Itt a sero post nagyon bizonytalan kitétel az idő meghatározására, melyet ő Lengyelországban töltött. Budai Ferencz azt írja, hogy ő még 1410-ben Lengyel-

¹⁾ Stibor vajda. 35. l.

²⁾ U. o.

³⁾ Praynál i. h. 205. l.

országban volt¹⁾; de az időt ő sem határozza meg, hogy mikor jött haza. Schmitth azt írja, hogy az ő eltávozása és visszajövetele után (post exilium et reditum in patriam Thomae de Ludan) az egri egyházat a lelkiekben Péter püspökhelyettes gondozta, a miből azt lehet következtetni, hogy ő még 1410. előtt haza jött, mivel Schmitth szerint Péter püspökhelyettesi hivataloskodása 1410-ig tartott, mikor t. i. Stibor egri püspök lett. S így nem lehet az ő hazajövetelének idejét meghatározni.

Windeck az ő hazajövetelére vonatkozólag még azt a körülményt említi meg, hogy ő a krakói püspök közbevetésére lőn Zsigmond által visszafogadva az országba . . . agente Cracoviensi Episcopo Hungariae . . . restitutus. A mi arra mutat, hogy ő a krakói püspökkel bizodalmas viszonyban állott s annak talán vendégszeretetében is részesült.

Ezután íróink egészen elhallgatnak Ludányiról, mintha ő a közélet teréről végkép letűnt volna. Csak hazajövetelét említik, de hogy mit művelt itthon és mi történt azután vele, arról mélyen hallgatnak. Hogy püspöki hivatalát folytatta volna, azt nemesak nem említik, sőt inkább Windeck és Budai Ferencz határozottan állítják, hogy habár visszafogadta is őt Zsigmond az országba, de a püspökséget neki vissza nem adta. »Hungariae, non item sedi, restitutus.« Ezek Windecknek szavai. Ezek ellenében egyedül Szalay László említi meg, hogy Ludányi haza jövén, püspöki székét ismét elfoglalta. Itt következik tehát az a része az ő életének, melyet mély homály borít s mely iránt nagy tévedésben vannak még íróink is. Ugyanazért megkísértjük e homályt eloszlatni s íróinknak arra vonatkozó tévedéseit megigazítani.

Schmitth Stibor és Rozgonyi Péter között említ egy Tamás nevű egri püspököt, kit ő, mint az előtt ismeretlen és csak általa felfödözött püspököt, vett be az egri püspökök névsorába III. Tamás neve alatt s azt írja róla, hogy egykét évig (1423—1424.) viselvén a püspökséget, kevés emléket hagyott maga után és csak egy királyi oklevél nyomán foglal helyet az egri püspökök diszes névsorában, a honnét annyi idő

¹⁾ Polgári Lexicon II. 389. l.

óta ki volt zárva, nem ugyan az írók hibája vagy vigyázatlansága miatt, kik a magyar egyház történetének felvilágosítására a püspökök névsorát összeállították; hanem inkább az oklevelek vagy írott bizonyítékok hiánya miatt; melyek még a levéltárak poros fiókaiban ismeretlenül hevernek.¹⁾ Schmitthnek ezen előadásán megnyugodva s azt követve, az általa fölfedezett vagy fölfedezettnek hitt Tamás püspököt Stibor után III. T a m á s neve alatt iktatták az egri püspökök névsorába Pray,²⁾ Katona,³⁾ Fessler⁴⁾ és mások s ezek nyomán az egri egyházmegye névkönyveiben is, hol az egri püspökök névsora közöltetik, így van ezen Schmitth által fölfedezett Tamás az egri püspökök között megemlítve.

Mi pedig ezt a Schmitth által fölfedezett Tamás püspököt egynek és ugyanazon személynek tartjuk Ludányi Tamással, ki Stibor után püspöki székét visszafoglalta s az egri egyházat nem egykét évig, mint Schmitth írja, hanem négy évig, 1421—1424-ig, kormányozta, s ezen állításunkat a következő adatokra és érvekre alapítjuk:

a) Szalay László világosan és határozottan állítja, hogy Ludányi Tamás hazajövele után püspöki székét ismét elfoglalta, így írván róla: »A püspök már előbb Erdélybe menekült, hová őt az egri erősségből is kizaklatott Debrőy követte. Ez rövid idő múlva meghalálozott; amaz, midőn Zsigmond győzedelmes fegyverei elől Erdélyben sem volt maradása, Lengyelországba vonult, néhány év múlva hazájába visszatérendő, hol az egri püspöki széket a constáncezi zsinat alkalmával újból elfoglalta.«⁵⁾ Itt Szalay ugyan nem hivatkozik kútfőforrásra, de emliti állításának igazolására a constáncezi zsinatot. Már pedig tudjuk, hogy e zsinatnak 1417. október 9-én tartott 39-ik ülésében hozott 4-ik canonjában el lőn határozva: hogy a főpapokat, püspököket, s apátokat fontos és a bibornokok által megvizsgálandó és

¹⁾ i. h. 407. l.

²⁾ Hierarchia Hung. Posonii, 1776. l. 212. l.

³⁾ Historia Pragmat. Hung. Budae, 1784. II. 218. l.

⁴⁾ Die Geschichten der Ungern und ihrer Landesassen. IV. 1034. l.

⁵⁾ Magyarország története. II. 309. l.

helybenhagyandó okok nélkül ne legyen szabad javadalmaikról más javadalmakra áthelyezni. Ha pedig áthelyezni (mutare, translocare) nem volt szabad, annál kevésbé lehetett szabad őket javadalmaiktól megfosztani. A zsinat ezen végzése kedvező alkalmat s elegendő jogczimet szolgáltatott Ludányinak a püspökség visszakövetelésére s az iránti jogainak érvényesítésére, s ő ezt fel is használta és püspöki székét visszafoglalta, a mint ezt nemcsak Szalay László állítja, hanem az alább következő adatok még bővebben felvilágosítják.

Itt azt is megemlítjük, hogy az egri püspökség, Wenzel Gusztávnak főlebb idézett előadása szerint, Stibornak nem halála, hanem lemondása folytán jött üresedésbe. És ez ismét igen feltűnő, hogy Stibor lemond a gazdag püspöki jövedelemtől, a bresti monostorba vonul és lemondása után még tizenégy évig él, a mi azt gyaníttatja, hogy az ő lemondása nem volt egészen önkéntes, hanem valami felsőbb helyről jövő figyelmeztetés vagy pressio által lőn arra késztetve. Mi ugy vélekedünk, hogy ő, Ludányi Tamásnak épen az említett zsinat felhozott végzésére alapított követelése folytán, lőn a római curia által megintve vagy figyelmeztetve, hogy előzné meg az innét támadható pör kellemetlenségeit és magától mondana le azon javadalomról, mely jogosan Ludányit illeti, s ő ennek engedve, hagyá ott a gazdag püspöki jövedelmet. Vélekedésünk szerint ilyes valaminek kelle közbejönnie, a mi őt e lépésre készteté.

b) De bár mi történt is és bár honnét származott legyen is Stibor korai lemondása, annyi bizonyos, hogy őt a püspökségben közvetlenül Ludányi Tamás követte, ki már 1421. közepe táján ismét egri püspök volt, a mint ezt világosan bizonyítja Zsigmond királynak 1421-ben urnapja nyolczadát követő vasárnapon kelt s amaz egyezkedésről szóló levele, mely szerint D o n y n nevű lengyel vitéz Ludányi Lászlónak és Ludányi László hasonnevű rokonának, Sinka fiának, átengedte Ludány várkastélyát és mezővárosát az ahhoz tartozott birtokokkal és birtokrészekkel együtt. Ugyanis ez oklevél Ludányi Tamást, Ludányi László testvérét, egri püspöknek mondja, ide vonatkozólag így szólván: . . . dictus Dony Cas-tellum Ludan cum oppido Ludan, nec non possessiones . . .

Ladislao de Ludan, fratri videlicet Thomae, alias Episcopi Agriensis et alteri Ladislao... remisisset et resignasset.¹⁾ Igaz ugyan, hogy a korábban, az egri püspöki szék üressége és Stibor püspöksége idejében kelt oklevelekben is egri püspöknek neveztetik vagy iratik Ludányi Tamás, de a multa vonatkozó ily megkülönböztetésekkel: pridem episcopus, dudum episcopus agriensis. Ellenben az itt előforduló alias kitétel mi úgy értelmezzük, hogy az nem a multa, hanem, amazoktól eltérőleg, a jelenre vagyis azonkorra vonatkozott, melyről az oklevél szól, habár talán e kitétel annak jelzésére nem egészen megfelelő helyesírási szabattal használtatott is.

c) Ludányi Tamás kérdéses egri püspöksége iránt minden további kétséget eloszlat Zsigmond királynak Csáky Miklós erdélyi vajda s ennek testvére György szatmári, ugoicsai, és krasznai főispán részére 1422-ben kelt adománylevele, melynek záradékában elősoroltatván az országnak akkori püspökei, azok között Tamás is említettik, mint egri püspök.²⁾

Azonban ez oklevél záradékában még más is említettik egri püspökül, a mi itt különös figyelmet érdemel. Ugyanis Tamás egri püspökön kívül még Rozgonyi Péter veszprémi püspök is úgy van ott megemlítve, mint egyszersmind egri választott vagy kinevezett püspök — episcopus Wespremiensis, electus agriensis.³⁾ A mi ismét igen különös és feltűnő esetet képez; mivel egy székesegyháznak egyszerre nem lehet két püspöke. Lehet ugyan a püspöknek öregsége vagy betegsége esetében püspökgéde (coadjutor) vagy püspökhelyettese (vicarius); de míg a püspök életben van, hacsak a püspökségről önként le nem köszön, az ő helyére más püspök nem választathatik. Hogyan kell vagy lehet tehát megfejtetni ezen itt felmerülő nehézséget, miszerint Egernek egyszerre két püspöke, egy valóságos, és egy választott (electus) püspöke van az említett oklevél záradékában megnevezve?

¹⁾ Fejér Cod. Dipl. X. VI. 402. és VIII. 602. l.

²⁾ Fejér Cod. Dipl. X. VI. 472. l.

³⁾ U. o.

Ez eset, a kérdés természeténél s az akkori körülményeknél fogva, több föltevésre vagy vélekedésre szolgáltathat alkalmat. Ugy is lehet vélekedni, hogy Zsigmond király, a főlebb tárgyalt előzmények után, nem akarván Ludányi visszahelyezésébe beleegyezni, Stibor után Rozgonyi Péter veszprémi püspököt nevezte ki egri püspöknek; de a szentszék vagyis a pápa az említett zsinat idézett végzése folytán Ludányi Tamás ügyét megvizsgálván s neki az egri püspökséget visszaitélvén, e kinevezést nem erősítette meg; de mindamellett Rozgonyi Péter, hogy e kinevezés által az egri püspökséghez nyert jogát vagy igényét jövőre, a Ludányi Tamás bekövetkezendő halálának esetére, fentartsa és biztosítsa az egri választott püspök — electus agriensis — czimét megtartotta és használta, ámbár meg kell azt is említenünk, hogy több oklevél záradékában nem találjuk őt e czimen említve, hanem csak veszprémi püspöknek nevezve.

Lehet továbbá, hogy Zsigmond ragaszkodván királyi kegyuri jogához, a szentszék ítélete vagy figyelmeztetése ellenére sem volt hajlandó a püspökség jószágait és jövedelmeit Ludányi Tamás birtokába vagy haszonélvezetébe bocsátani, hanem azokat tovább is lefoglalva tartva, a kamara vagy királyi kincstár javára vagy az általa kinevezett Rozgonyi Péter püspök részére kezelte, a mire látszik mutatni Zsigmond királynak 1424-ben az egri káptalan panaszára, az almagyari vásár érdemében kelt levele vagy parancsolata, melyben Rozgonyi István pozsonyi főispán egyszersmind az egri püspökség kormányzójának (gubernator episcopatus Agriensis) is neveztetik,¹⁾ a mi természetesen a püspökségnek nem egyházi joghatóságát illette, hanem csak a püspöki jószágok igazgatására és javak kezelésére vonatkozott. E szerint Ludányi csak a püspöki széket foglalta el s a főpásztori joghatóságot gyakorolta, a püspöki jövedelmeket pedig a királyi kincstár huzta vagy Rozgonyi Péter, mint egri választott püspök.

Végre azt is föl lehet tenni, hogy Zsigmond talán kész vagy hajlandó lett volna Ludányinak a püspöki javadalmat

¹⁾ Fejérnél i. h. 617. l.

visszaadni; de Ludányi valamint az előtt nem folyamodott az amnestiáért: úgy azok után, a mik történtek, csupa következetességből a király ezen kegyét sem kívánta igénybe venni s vonakodott azon javadalom visszanyeréséért, melytől őt a király egykor megfosztotta, újabb lépéseket tenni, a mi szintén egyezni látszik az ő főlebb rajzolt szilárd jellemével és magatartásával és talán erre is vonatkozik a Vasfejú elnevezés, melylyel őt kortársai illették.

Az említett oklevél záradéka, melyben Tamás egri püspökön kívül még Rozgonyi Péter veszprémi püspök is úgy van megemlítve, mint egri választott püspök, mindenestre oly föltevésekre utal, melyek szerint az egri püspökség iránt vagyis a püspökség jószágainak haszonélvezete iránt valami differenciának vagy kérdésnek kellett fenforognia, mely arra látszik mutatni, hogy Ludányi csak magát a püspöki széket vagy hivatalt foglalta vissza és folytatta: az azzal járó javadalomnak haszonvétele pedig Rozgonyi Péternek, mint egri választott püspöknek volt adományozva.

Ezen föltevés szerint valamennyire megegyeztetjük az itten tárgyalt s vitatott állításunkat is Windeck egykoru írónak, kinek előadására főlebb oly nagy súlyt fektetünk, azon ellenkező állításával: miszerint Zsigmond Ludányit ugyan az országba visszafogadta, de neki a püspökséget vissza nem adta: ha t. i. megkülönböztetjük magát a püspökséget, mint egyházi hivatalt és méltóságot az azzal járó javadalomtól, és ha e megkülönböztetés szerint a püspökség vagy, Windeck kifejezése szerint, a püspöki szék alatt a püspöki javadalmat értjük: azon esetben és értelemben igazsága lehetett Windecknek, midőn azt írta, hogy Zsigmond Ludányit abba vissza nem helyeztette, a mennyiben a javadalmat, az előbb felhozott föltevés szerint, neki vissza nem adta; de nem volt igazsága abban, hogy a fenforgott differenciát Zsigmond érdekében szépen elhallgatta és egy szóval sem említette, hogy mindamellett Ludányi püspöki székét elfoglalta s hivatalát folytatta; mivel ennek megemlítése talán sértette vagy kellemtellenül érintette volna Zsigmondot vagy az ő királyi tekin-

télyét; holott lehetetlen, hogy neki mint Zsigmond történetirőjének, erről tudomása ne lett volna.

d) De bármint legyen is a dolog, bár tagadja is Windeck, hogy Ludányi püspöki székét visszafoglalta és bár Zsigmond érdekében elhallgatja is az az iránt felmerült differenciát: az mégis bizonyos, hogy Ludányi 1421-től 1424-ig ismét egri püspök volt, és mint ilyen, főpásztori jogokat gyakorolt, a mint ezt bizonyítják több oklevelek, melyek az ő, főpásztori eljárásáról szólanak. Így p. o. mint egri püspök, főpásztori hatóságának erejével, erősítette meg 1422. január 21-ikén kelt levelében Nagy-Bánya városának lelkészével még azelőtt 1387-ben kötött szerződését, mely megerősítő levélben magát Isten és az apostoli szék kegyelméből egri püspöknek mondja ekképen: »Nos Thomas, Dei et apostolicae sedis gratia Episcopus Ecclesiae Agriensis, memoriae commendamus etc.«¹⁾ — Mint egri püspök jelent meg s vett részt a Zsigmond magyar és Ulászló lengyel király közötti szövetség megkötésére 1423-ban kiküldött országos bizottságban és mint ilyen irta alá e szövetségről kelt oklevelet,²⁾ mely bizottságba a zászlós urak és főrendek közül huszonketten, az egyházi rendből pedig Ludányi Tamáson kívül csak ketten, u. m. György pataviai püspök s esztergomi érseki helytartó, és Péter korbovai püspök voltak megválasztva, a mi egyszersmind azt is mutatja, hogy mily kitünő és tekintélyes egyéniség volt Ludányi Tamás az ország főpapjai között, kik közül e fontos egyezkedésre ki lőn választva.

e) Végre állításunk igazolására még csak Szentiványi Mártont említjük meg, ki összeállítván az egri püspökök névsorát, abban Ludányi Tamást közvetlenül Rozgonyi Péter előtt említi ily megnevezéssel: Thomas II. Vasfejú cognomine.³⁾ Minthogy pedig Rozgonyi Péter, ki a főlebb említett oklevél záradékában még Tamás életében, 1422-ben, mint egri választott püspök volt megnevezve, őt közvetlenül követte az egri püspökségben, melyben a pápa által 1425.

¹⁾ Fejér Cod. Dipl. X. VI. 490. l.

²⁾ U. o. 536. l.

³⁾ Curiosa et Selectiora Var. Scientiar. Miscellanea. Tyrnaviae, 1702. Decad. III. l. 69. l.

május 23-án erősített meg: az egri püspököknek ezen irónk által összeállított névsora is, mely Ludányi vagy Vasfejű Tamást, mint Rozgonyi Péter közvetlen elődét, tünteti fel, igazolja állításunkat, miszerint ő a felhozott években 1421-től 1424-ig egri püspök volt.

Igaz ugyan, hogy a püspökök ezen névsora hiányos és hibás, s irónk annak összeállításában több püspöknek püspöksége korát és sorrendjét illetőleg megtévedt. Igy p. o. Stibort I. István (Chykó István) elé teszi holott ez megelőzte a püspökségben amazt; nem említi Ludányit Stibor előtt, pedig, a mint tudjuk, Ludányi már 1401—1403-ig is egri püspök volt. De Ludányinak itten tárgyalt egri püspöksége iránt igen jól volt értesülve; mert névsorának ide vonatkozó tétele vagy pontja egészen egyezik a felhozott adatokkal, a mi valamint egyfelől igazolja hitelét ama kútforrásoknak, melyekből e pontra vonatkozó tudósítását merítette: ugy másfelől mutatja, hogy ama kútforrások is megegyeztek abban, miszerint Rozgonyi Péter előtt, az említett években, Ludányi vagy, mint ő nevezi, Vasfejű Tamás volt Egernek püspöke.

Ezek az itt felhozott adatok s érvek eléggé bizonyítják, hogy Ludányi Tamás Stibor után püspöki székét visszafoglalta s 1421-től 1424-ig ismét egri püspök volt s így egyszerűen azt is mutatják, hogy az a Tamás egri püspök, kit Pray födőzött fel, s kit ő Ludányi Tamástól egészen más személynek tartván, III. Tamás neve alatt iktatott Stibor után az egri püspökök sorába, nem más volt, mint épen Ludányi Tamás. Miből önként következik, hogy őt nem III. Tamás, hanem vissza helyezet II. Tamás — Thomas II. restitutus — néven kell nevezni, és valamint Schmittnek s az őt követő irónknak ide vonatkozó tévedéseit, ugy az egri püspökök névsorát, is az egyházmegye névkönyvében, e szerint kell megigazítani.

Mikor halt meg Ludányi, nem lehet kinyomozni s biztosan meghatározni, csak annyi bizonyos, hogy ő 1424. elején még élt; mivel egy ezen év január 20-ikán kelt oklevél záradékában az ország akkori főpapjai között még ő is említettik.¹⁾

¹⁾ Fejér: Cod. Dipl. X. VI. 976. l.

Azt azonban biztosan állíthatni, hogy ő ez év vége felé vagy a következő évnek mindjárt elején halt meg; mivel az 1425. február 24-ikén kelt oklevél záradéka szerint akkor az egri püspöki szék már üres volt,¹⁾ s ez év közepe felé már Rozgonyi Pétert találjuk az egri püspöki széken.

Hogy végre ezen száraz adatok és nézetek polemikus idézéseivel teljes értekezést egy érdekesebb részlettel és Ludányi Tamás küzdelmeit és püspökségét egy dicséretes tettel fejezzük be, még csak egy tényét és dicséretét emlíjük meg az ő tudományszeretetének s azzal járó főpapi gondoskodásának, melynek emlékezetét a bécsi egyetem 1421-iki jegyzőkönyve tartotta fenn, melyet Fraknoi Vilmos jeles történetnyomozónk és tudósunk fedezett föl. Ugyanis a bécsi egyetem említett évi jegyzőkönyvének tudósítása szerint Tamás egri püspök levelet intézett a nevezett egyetem tanácsához, kérvén azt, hogy küldjön neki két tanárt, kik közül az egyik a bölcsészettudomány mestere, a másik jogtudor legyen, kijelentvén, hogy azoknak illendő eltartásáról gondoskodni fog.²⁾

Említett tudósunk e tudománykedvelő főpapról, kit ő bővebben nem ismert, ily elismeréssel és dicsérettel nyilatkozik: Ugyancsak Zsigmond király uralkodása alatt történt, hogy Eger egyik püspöke székhelyén magasabb tanintézetet tervezett alapítani s tanárokért a bécsi egyetemhez fordult. Ez Tamás püspök vala. Ekkoráig a hazai egyháztörténelem lapjai semmi egyebet nem jegyeztek fel róla, mint nevét, mely két királyi oklevél zársoraiban fordul elő. Azon néhány sor, melyet a bécsi egyetem bölcsészeti karának jegyzőkönyve tartott fenn, mint a tudományok lelkes pártfogóját tünteti fel. Kétségtelen, hogy 1421-ben foglalta el püspöki székét. És ime

¹⁾ U. o. 671. l.

²⁾ *Ultima die mensis decembris congregata fuit Universitas per juramentum ad audiendum quaedam literas Universitatis directas a quodam episcopo, et ad deliberandum super contentis in eadem. Et audita est litera, in qua dominus Thomas episcopus Agriensis petivit Universitatem, ut dignaretur providere de duabus honestis personis, quorum una esset Magister in artibus, reliqua vero Jurista, quibus promisit se velle honeste providere in capitulo suo. Magyarországi tanárok és tanulók a bécsi egyetemen. Akadémiai értekezés. Fraknoi Vilmos. Budapest, 1874. 16. l.*

alig veszi át egyházmegyéjének kormányát, a szó legszorosabb értelmében első gondja: Egerben iskolát szervezni, melyben bölcsészeti és jogi tanulmányok is előadtnának.¹⁾

De most már ismerjük ezt a tudománykedvelő püspököt, kit említett tudósunk egyéb tetteiről nem ismert, csakis a tudományok pártfogásáért emelt ki, és tudjuk, hogy ez a tudománykedvelő Tamás püspök ugyanazon egy személy volt Ludányi Tamással, ki e szerint nemcsak hazafias érzülete, hanem a tudományok kedvelése és terjesztése által is kitünteté magát s így ő nemcsak, mint történetünk egyik érdekes alakja, hanem, mint a tudományok lelkes pártfogója is, különös figyelmet érdemel.

Ezzel, úgy hisszük, a rendelkezésünkre álló források s adatok szerint, valamennyire vázolók Ludányi Tamás érdekes életviszontagságait és megérintők s megigazítók iróinknak rá vonatkozó tévedéseit. Örvendünk, ha sikerült oly adatokat fölfedeznünk s oly részleteket felhoznunk, melyek Ludányi Tamás életrajzára s az egri egyházmegye történetének az ő viszontagságaival vonatkozásban lévő homályára világot derítenek s a hazai történetirodalom barátai előtt némi figyelmet érdemelnek.

¹⁾ U. o. 15. l.

I. RÁKÓCZY GYÖRGY

ÉS A

DIPLOMÁCZIA.

SZÉKFOGLALÓ ÉRTEKEZÉS

SZILÁGYI SÁNDOR

M. AKAD. RENDES TAGTÓL.

(Olvastatott a M. Tud. Akadémia 1873. decz. 9-én és 1878. jan. 11-én tartott ülésein.)

BUDAPEST, 1878.

A M. TUD. AKADÉMIA KÖNYVKIADÓ HIVATALA.

(Az Akadémia épületében.)